

Der fliegende Holländer concertant in Amsterdam

Door Lex Boeken

Jaap van Zweden geeft een enerverende uitvoering van *Der fliegende Holländer* met zowel alle details als de grote lijn. Zoals te verwachten is het een spetterend geheel in vrij hoog tempo uitgevoerd. Hij voelt zich optimaal thuis in de woelige zee en de obsessie van Senta, maar heeft een neiging de luide uitbarstingen een beetje te overdrijven, waardoor we bijna geen mezzo forte passages horen. Af en toe horen we een zachter gedeelte of een korte stilte, wat mij betreft net te ongeduldig respectievelijk te kort. Een wat grotere contrastwerking had nog meer effect gehad, maar dat is een kwestie van smaak.

Het Radio Filharmonisch speelt weer op hoog niveau met de bekende alertheid en knisperende basisklank, die ineens kan veranderen in zowel pure lyriek als verzegend drama. Vooral de althobo, hobo en hoorns maakten grote indruk op mij en natuurlijk ook, iets minder verheven, de windmachine en de karakteristieke snerpande fluittoon van de piccolo's.

Brian Mulligan als Holländer heeft een fraaie stem in het hele bereik, dus inclusief de laagste noten (bijvoorbeeld het deel uit 'Die Frist ist um' met 'bis eure letzte Welle ---Nass versiegt') en met zijn volume is ook weinig mis. Ik vroeg mij echter vanaf zijn eerste klanken af welk karakter hij wil uitbeelden, want ik hoor noch angst, noch opstand, noch verlangen en al helemaal geen getormenteerdheid. Steeds weer zeven jaar zwerven over de oceanen en net nu in spanning over een te verwachten opoffering van een vrouw voor hem, het is niet niks. In een enkele zachte zin lijkt hij plots zich in te leven in zijn uitzonderlijke situatie, maar dat duurt kort en kunnen we helemaal niet verwachten in luidere stukken. Zijn kleding helpt ook al niet mee, want die past veeleer bij iemand die onderweg is naar een feestje.

Andreas Bauer Kanabas als Daland – een indrukwekkende bas – valt in dezelfde categorie met als grote verschil dat zijn aard noch zijn omstandigheden gecompliceerd zijn. In vele uitvoeringen van de vorige eeuw is hij een wat slijmige materialist, die niet lang hoeft na te denken over de ruil van zijn dochter Senta voor kostbare schatten. Maar wat Kanabas in deze figuur voor typering wil leggen, bleef onduidelijk. In de tweede akte ziet hij Senta niet eens ...

Matthew Swensen als stuurman heeft een fractie minder dragende stem, maar wel met klare lyriek en zijn karakterisering is eenvoudig maar in de roos. Al helemaal in het begin kijkt hij flierefluitend wat rond alsof de situatie waarin hij is beland nauwelijks een rol speelt. Het is geen diepzinnige interpretatie, maar het werkt wel, contrasteert opmerkelijk met beide heren, die toch de indruk wekken te weten wat ze zingen, zeker in het algemeen.

Het mannenkoor, leden van het Groot Omroepkoor aangevuld met mensen van Cappella Amsterdam voldeed ruim, maar bracht mij niet in hogere sferen, mogelijk omdat ze vooral in deze akte te veel op goed mengen moesten letten.

Heeft van Zweden bewust gekozen voor vocale prestaties boven theatrale emotie? In elk geval vond ik het deel voor de pauze, die tussen de eerste en tweede akte viel, niet elektrificerend.

Dat veranderde direct in de tweede akte waar een hyper geconcentreerde Ricarda Merbeth als Senta mij gespitst maakte nog voordat ze een noot gezongen had. Deze vrouw is vastbesloten en bezeten van haar missie: de verdoemde Holländer te redden door zich voor hem op te offeren, onvoorwaardelijk en

tot in de dood. Ook al nadert ze soms de grens van haar vocale mogelijkheden, ze kan alle uithoeken van haar partij glorieus aan, je komt niets tekort en freewheelen weggezakt in je stoel is er niet meer bij. Ik hoor nog steeds passages van haar in mijn hoofd, vooral maar niet alleen van haar ballade, en haar razendsnelle, abrupte hoofddraaien van strak naar voren naar even strak naar rechts staan in mijn herinnering gegrift. Ze ontmenselijken haar, terwijl vooral enkele zachte passages het tegenovergestelde doen. Dat ze geen jonge uitstraling heeft, deerde me totaal niet. En bij zo'n gedreven en fanatiek personage geef ik niet om de bovengenoemde grens, want ik ervaar haar hele persoonlijkheid als grenzeloos. Die hoofddraai is gericht naar Erik, vertolkt door Benjamin Bruns, die met heel aanwezige stem en voordracht Senta's aanbidder neerzet, eerst vol overtuiging, tenslotte wanhopig. In weerwil van een dreigende monotonie weet hij je bij de les te houden en hij vormt een in aanvang mooie, maar uiteindelijk mislukte eenheid met Senta wat hun personages betreft en tegelijkertijd een min of meer vocale symbiose op muziekpapier. Heel mooi is hoe hij heel even wat altruïsme in haar richting stuurt en zij dit naast haar neer lijkt te leggen.

Na de in vocaal opzicht wat tamme eerste akte is het nu tijd voor magie, want de jong uitziende heel presente Mary door Iris van Wijnen mag er in alle opzichten zijn. En het vrouwenkoor is meesterlijk (wellicht ook omdat ze geen gasten uit de Cappella hebben) en zal spoedig het mannenkoor meeslepen tot een haast even hoog niveau. En van Zweden zorgde al die tijd voor een super aanwezige onderliggende klank. Sommige mensen beweren dat dit geven van pakweg driehonderd procent een gevolg is van zijn jaren in New York, maar volgens mij is het andersom: het Amerikaanse orkest koos hem unaniem juist om die energie, om die uitroepstekens, die trouwens niet altijd luid hoeven te zijn. Net als de ballade heeft het duet Holländer-Senta de potentie een topervaring te worden, temeer daar Merbeth erin slaagt Mulligan wat uit zijn comfortzone te trekken, maar helaas komen we niet verder dan goed, tenzij we alleen naar haar luisteren. Hij mist juist hier kracht en uitstraling. De derde akte waar de tweede vloeiend in over gaat (de dirigent maakt hier geen consequente indruk t.o.v. het ineens afbreken van de eerste akte) zouden we bijna vergeten. Het grandioze orkest speelt het prominente matrozenkoor onder onze Jaap niet als een stram hoekig geheel zoals je vrij vaak hoort maar met een soepele zwier. En beide koren zijn nu op topniveau. Het wordt toch weer spannend en enerverend met dat spookschip. Even lijkt het nog een ramp te worden voor de Holländer als hij de laatste overtuigingspoging van Erik en Senta's reactie daarop verkeerd opvat. Maar zij is vastbesloten en het muziekdrama eindigt met het Tristan-slot (dus niet de eerste versie) waarbij beide betrokkenen aan weerskanten van de dirigent staan met gevouwen handen.

De voorstellingsleider Ruth Becker komt ook hier (in samenspraak met sommige solisten?) tot goede dingen maar het is wel eens beter geweest; ik ben er bijna zeker van dat dit door Van Zweden komt die waarschijnlijk geëist heeft dat er geen toegevoegde geluiden bij kwamen. Eén van haar ingrepen lijkt me (wellicht naast de op een stoel links opzij gestileerd in slaap vallende stuurman, het draaiende hoofd van Senta, en het slotbeeld) het halverwege hun afgang even omkijken van een paar solisten, wat net geen cliché wordt.

Merbeth redde de voorstelling want een concertante uitvoering is net als een cd geen excuus om alleen maar op zangkunst te letten. Het blijft muziekdrama, geen zangwedstrijd. Haar zou ik graag vijf balletjes geven en de totale voorstelling drie. Van Zweden blijft uniek maar ik zou willen zien dat hij volgende keer meer solisten kiest die iets te vertellen hebben. Waarom Mulligan zoveel slotapplaus kreeg is mij onduidelijk. Ik gun het de man van harte, maar het is voor mij moeilijk in zo'n ingrijpend drama te geloven zonder overtuigende titelrol. Een paar minuten luisteren (kijken hoeft niet eens) naar Simon Estes of Franz Grundheber (respectievelijk dvd's onder de dirigenten Nelsson en Segerstam, en de regisseurs Kupfer en Bäckman) maakt alle verschillen duidelijk.